

Jaana Merelä

VARHAISKASVATUKSEN JA
ESIOPETUKSEN
LAADUNHALLINTAA
KEHITTÄMÄSSÄ

Laatukäsikirjan laatiminen
Kyyhkylän päiväkodille

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Toukokuu 2012

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkelin University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 8. toukokuuta 2012
Tekijä(t) Jaana Merelä	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma	
Nimeke Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laadunhallintaa kehittämässä. Laatukäsikirjan laatiminen Kyyhkylän päiväkodille.		
Tiivistelmä <p>Varhaiskasvatuksen laatu tutkimukset rantautuivat Suomeen 1990-luvulla. Siitä lähtien varhaiskasvatuksen laadunhallinta on ollut kasvavan mielenkiinnon kohteena, niin alan asiantuntijoiden kuin varhaiskasvatuksen henkilöstönkin keskuudessa.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Kyyhkylän päiväkodin laatu työtä. Kyyhkylän päiväkoti on yksityinen, Kyyhkylän henkilökuntayhdistys ry:n ylläpitämä päiväkoti Mikkelissä. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi laatukäsikirja Kyyhkylän päiväkodille. Laatukäsikirjan avulla päiväkoti voi osoittaa, minkälaista varhaiskasvatuspalvelun laatua se tarjoaa. Laatukäsikirja toimii myös perehdytyksen välineenä.</p> <p>Opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta; raporttiosuudesta ja laatukäsikirjasta. Raporttiosuudessa tarkasteltiin varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa erityisesti ohjauksen, kasvatuskumppanuuden ja lapsen osallisuuden näkökulmista. Lisäksi tutustuttiin erilaisiin varhaiskasvatuksen laadunhallintamalleihin ja valittiin niistä soveltuvin Kyyhkylän päiväkodin laadunhallintamalliksi.</p> <p>Laadunhallintamalleista valikoitui Kuntaliiton käynnistämän Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa -hankkeen laadunhallintamalli käytettäväksi Kyyhkylän päiväkodissa. Mallissa on kymmenen arviointialuetta: johtaminen, henkilöstö, taloudelliset resurssit, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnittelu ja järjestelyt, varhaiskasvatusympäristö, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen, hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tuki, osallisuus ja vaikuttaminen, verkostoyhteistyö sekä arviointi ja vaikuttavuus.</p>		
Asiasanat (avainsanat) varhaiskasvatus, laatu, laadunhallinta, laatukäsikirja		
Sivumäärä 73 (37 + liite 36)	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Katja Komonen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Kyyhkylän henkilökuntayhdistys ry:n päiväkoti	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 8 May 2012	
Author(s) Jaana Merelä		Degree programme and option Civil activities and youth work	
Name of the bachelor's thesis Development of quality in early childhood education. Composing a quality manual for day-care center Kyyhkylä.			
Abstract <p>Research on the quality of early childhood education started in the 1990's in Finland. Since then the experts and personnel in the field of early childhood education have had a growing interest in quality management.</p> <p>The purpose of this thesis was to develop quality management at day-care center Kyyhkylä, which is located in Mikkeli. The quality manual is the output of the study. Kyyhkylä day-care center can show the quality of its early childhood education through the quality manual. The quality manual is an operating guide book and it helps the new employee to get acquainted with conventional work.</p> <p>The thesis consists of a theoretical report and the quality manual. The main topics of the theoretical report are: personnel's educational partnership with parents, children's participation and a summary of guiding documents of early childhood education. The theoretical report also consists of quality control models. One of the models was chosen to be used at day-care center Kyyhkylä.</p> <p>The chosen quality control model consists of ten evaluation areas: management, personnel, financial resources, planning and arrangements of early childhood and pre-school educations, educational environment, implementation of early childhood and pre-school educations, support of well-being and learning, participation and influencing, cooperation and evaluation.</p>			
Subject headings, (keywords) early childhood education, quality, quality control, quality manual			
Pages 73 (37 + appendice 36)		Language Finnish	
URN			
Remarks, notes on appendices			
Tutor Katja Komonen		Bachelor's thesis assigned by Day-care center Kyyhkylä	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	2
2	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TARVE.....	3
3	NÄKÖKULMIA VARHAISKASVATUKSEEN SUOMESSA.....	7
3.1	Varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa.....	8
3.2	Varhaiskasvatuksen ohjaus	10
3.3	Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa	12
3.4	Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa	15
4	LAATU VARHAISKASVATUKSESSA	18
4.1	Laatu käsitteenä	19
4.2	Varhaiskasvatuksen laadunarviointimalleja	21
4.2.1	Laadunarviointi varhaiskasvatuksessa - projektin malli	21
4.2.2	Tutki – arvioi – kehitä.....	23
4.2.3	Balanced scorecard (BSC)	24
4.2.4	Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa - hanke	25
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	31
5.1	Kehittämishankkeen näkökulmavalinnat.....	31
5.2	Kehittämishankkeen eteneminen	32
6	TULOKSET JA POHDINTA	34
	LÄHTEET	38

LIITTEET

LIITE 1: Laatukäsikirja liitteinen

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen laatu vaikuttaa laajasti koko yhteiskuntaan. Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen oikeanlainen tukeminen varhaislapsuudessa kantaa hedelmää pitkälle lapsen tulevaisuuteen. Vanhemmille laadukas varhaiskasvatus ja päivähoito merkitsevät luottamista siihen, että lapset huomioidaan päivähoidossa yksilöinä, että perheiden toiveita ja mielipiteitä kuullaan, että vanhemmat voivat turvallisista ja luottavaisista mielin jättää lapsensa päivähoitoon.

Päiväkodin tarjoaman varhaiskasvatuksen laadunarviointi nostaa esille päiväkodin vahvuuksia ja tuo työn alle kehittämiskohteita. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää Kyyhkylän päiväkodin laatutyötä tutustumalla olemassa oleviin varhaiskasvatuksen laadunhallintamalleihin ja valitsemalla niistä sopivin Kyyhkylän päiväkodin laadunhallintamenetelmäksi. Tarkoituksena on myös koota eri asiakirjoissa olevat toiminnan kuvaukset yksien kansien väliin, laatukäsikirjaksi.

Opinnäytetyössäni tarkastelen varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa ohjauksen, kasvatuskumppanuuden sekä lapsen osallisuuden näkökulmista. Varhaiskasvatusta ohjaavat useat erilaiset normi-, resurssi- ja informaatio-ohjauksen asiakirjat. Valtakunnalliset, kunnalliset, yksikkö- ja lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat toimivat varhaiskasvatuksen suunnittelun ja toteutuksen pohjana päivähoitoyksiköissä.

Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja päivähoiton henkilöstön sitoutumista lapsen hyvinvoinnin tukemiseen. Tärkeimpiä päämääriä on lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen sekä vanhempien osallisuuden mahdollistaminen. Kasvatuskumppanuuden tärkeimmät periaatteet ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi vanhempien ja päivähoiton henkilöstön välillä.

Lapsen osallisuuden mahdollistaminen on noussut tärkeäksi tutkimuksen ja keskustelun aiheeksi tämän päivän varhaiskasvatuksessa. Lasten osallisuuden edellytys on lasten valtaistuminen. Valtaistumisella tarkoitetaan prosessia, jonka avulla vähennetään lasten tasa-arvoista osallistumista haittaavia tekijöitä ympäristöstä. Valtaistumista lisää myös lapsille annettu mahdollisuus tehdä aloitteita, ideoida ja päättää toiminnasta. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla herkkyyttä ja kykyä tunnistaa lasten tunteet, tarpeet ja toiveet sekä vastata niihin.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TARVE

Mikkelin varhaiskasvatuspalveluissa käynnistettiin vuonna 2000 hanke, jonka tavoitteena oli luoda yhteinen varhaiskasvatuspalveluiden johtamisen malli kuntaliitoksen myötä syntyneelle Mikkelin kaupungin, Mikkelin maalaiskunnan ja Anttolan muodostamalle uudelle Mikkelille. Kehittämishankkeen nimeksi muodostui Yhteinen johtajuus. Projektissa oli mukana sekä kunnallinen että yksityinen päivähoito. Hanke oli vahvasti tarvelähtöinen ja toimintatapana oli avainhenkilöiden intensiivinen yhteistoiminnallisuus. Hankkeessa olivat mukana päivähoiton johtaja, päivähoiton ohjaajat, kunnallisten ja yksityisten päiväkotien johtajat sekä kiertävät erityislastentarhanopettajat.

Yhteinen johtajuus-hankkeen tarkoituksena oli luoda organisaatiomalli, joka mahdollistaa henkilöstön mukaan ottamisen päätöksen tekoon ja toiminnan kehittämiseen. Lisäksi haluttiin kehittää henkilöstön vastuunottoa ja sitoutumista oman työnsä ja työyhteisönsä kehittämiseen. Yksityisen päivähoiton mukana olo koettiin alusta asti tärkeäksi sekä kunnan että yksityisten palveluntuottajien näkökulmasta. Haluttiin kehittää aidosti yhteistä johtajuutta, jossa tietyt toimintamallit näyttäytyisivät asiakkaan näkökulmasta yhteneväisiltä riippumatta siitä onko perhe valinnut kunnallisen vai yksityisen päivähoiton. Hankkeen yksi tarkoitus oli myös kehittää henkilöstön työhyvinvointia ja sitä kautta tarjota lapsille ja perheille yhä laadukkaampia varhaiskasvatuspalveluita.

Päivähoitopalvelut oli jo hieman aikaisemmin jaettu Mikkelissä viiteen eri alueeseen eli moduuliin. Jokaiseen moduuliin kuuluu 3-5 päiväkotia sekä alueen avoin päivähoito ja perhepäivähoito. Kehittämistyön edetessä päädyttiin päivähoitopalvelujen toimintamalliin, jossa päivähoitokentän asiat tuodaan kerran kuukaudessa kokoontuvaan oman alueen moduulikokoukseen. Yksiköistä moduulikokouksiin osallistuu yksikön esimies. Moduulikokouksissa päätetään asioista, jotka ovat sen päätäntävällän alaisia. Tarvittaessa asiat viedään edelleen kerran kuussa kokoontuvalle yhteistyöryhmän (YTR) kokoukselle, johon osallistuu yksi edustaja joka moduulista. Yhteistyöryhmän puheenjohtajana toimii päivähoiton johtaja. Jos asioita ei voida ratkaista YTR:ssä, ne viedään edelleen ylemmille päättävälle tahoille. Muistiot kokouksista ovat koko henkilöstön nähtävissä.

Yhteinen johtajuus -hanke loi perustaa myös Mikkelin kaupungin varhaiskasvatuksen laadunarviointityölle. Valmiit ja hyvin toimivat päivähoiton organisaation toimintamallit vahvistivat yhteisvastuullista toimintakulttuuria ja osallistivat henkilöstöä myös lähitulevaisuudessa alkavaan kehittämisohjelmaan.

Mikkelin päivähoitopalvelujen työhyvinvoinnin kehittämisohjelma toteutettiin vuosina 2004–2006. Mukana oli edelleen sekä kunnallinen että yksityinen päivähoito. Kehittämishanke liitettiin Kunnallisten palvelujen tuloksellisuuden arvioinnin tutkimus- ja kehittämisohjelmaan (KARTUKE). Hankkeen tavoitteet olivat:

1. Mikkelin kaupungin päivähoitohenkilöstön fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kehittäminen.
2. Työorganisaation hyvinvoinnin toimintamallin rakentaminen, jossa yhdistyvät päivähoiton palvelutoiminnan, työterveyshuollon ja työsuojelun näkökulmat.
3. Henkilöstössä olevien voimavarojen löytäminen ja vahvistaminen sekä osaamisen käyttöönotto ja kehittäminen.
4. Palvelutoiminnan laaja-alainen tuloksellisuuden kehittäminen tasapainotetun mittariston avulla (BSC).
5. Yhteisöllisyyden kehittäminen.

Keskeinen laadunhallintaan liittyvä osuus hankkeessa oli tasapainotetun tuloskortiston kehittäminen koko päivähoidolle sekä jokaiselle päivähoitoyksikölle. Mikkelin kaupungin johto oli jo vuonna 2003 tehnyt päätöksen lähteä hallintokunnittain kehittämään tuloksellisuutta tasapainotetun mittariston mukaisella lähestymistavalla. Päivähoitopalvelut käynnistivät siis myös oman tuloksellisuuden kehittämistyönsä koko kaupungin kehittämisohjelman yhteydessä. Perinteisesti tasapainotettua tuloskortistoa on lähdetty luomaan yrityksen johdon aloitteesta, top down- menetelmällä. Tuloksena voi tällöin olla vain johdon työkalu tuloksellisuuden seurantaan. Mikkelin päivähoitopalveluissa tuloskortistoa lähdettiin tekemään bottom up- menetelmällä, jossa tuloksellisuutta kehitettiin työntekijälähtöisesti. Jokainen työntekijä erikseen ja yhdessä tiimin kanssa tarkasteli omaa päivittäistoimintaansa, tavoitteenaan löytää palvelutoiminnan tuloksellisuuteen vaikuttavat tekijät. Hankkeen tuloksena jokaisella päivähoitoyksiköllä (pois lukien kotona työskentelevät perhepäivähoitajat) on oma tuloskortistonsa, jota päivitetään vuosittain.

Oman kehittämistyöni tarkoituksena on Kyyhkylän henkilökuntayhdistys ry:n päiväkodin varhaiskasvatuksen laatutyön kehittäminen. Jatkossa käytän päiväkodista nimeä Kyyhkylän päiväkotia, joka on yleisesti käytössä oleva nimi virallisen nimen ohella. Laatutyön kehittämisen tuotoksena laadin laatukäsikirjan Kyyhkylän päiväkodille. Yhteinen johtajuus- hanke sekä tulokortiston rakentaminen ovat jo olleet Kyyhkylän päiväkodin laatutyötä osana Mikkelin kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa tapahtunutta kehittämistoimintaa. Kyyhkylän päiväkodin nykyinen varhaiskasvatussuunnitelma (Vasu) valmistui vuonna 2010. Asiakastyytyväisyyttä sekä työtyytyväisyyttä on Kyyhkylän päiväkodissa kartoitettu joka kolmas vuosi osana koko kaupungin päivähoitokentällä tapahtuvaa kyselyä.

Kyyhkylän kuntoutussairaalan aloitti toimintansa Mikkeliissä Kyyhkylänniemessä vuonna 1973. Hyvin pian tämän jälkeen heräsi sairaalan henkilökuntayhdistyksessä ajatus oman päiväkodin perustamisesta Kyyhkylän alueelle, sillä sairaalaan oli juuri palkattu nuorta työvoimaa ja työntekijöiden lapsille haluttiin saada hoitopaikka vanhemman työpaikan läheisyydestä. Kyyhkylän henkilökuntayhdistys ry. aloitti neuvottelut silloisen Mikkelin maalaiskunnan kanssa päiväkotikiinteistön rakentamisesta ja ostopalvelusopimuksesta. Lopputuloksena neuvotteluissa oli kuitenkin se, että Sotainvalidien veljesliitto tuli mukaan hankkeeseen ja päätti rakennuttaa päiväkotikiinteistön ja Mikkelin maalaiskunta sitoutui ostamaan tietyn määrän palveluita Kyyhkylän päiväkodilta. Päiväkotia päästiin suunnittelemaan ja rakentamaan ja se aloitti toimintansa vuonna 1978. (Lantta 1993, 87–88.)

Alkuvuosina päiväkodin hoitopaikat täyttivät kuntoutussairaalan työntekijöiden lapsista. Myöhemmin, päiväkodin toiminnan laajentuessa erillisen esikouluryhmän perustamisen myötä, sekä kuntoutussairaalan henkilöstön ikärakenteen muuttumisen seurauksena, on Kyyhkylän päiväkotia voinut tarjota varhaiskasvatuspalveluita myös muille. Lähiseudun lapsiperheet sekä alueellisesti laajan Olkkolan koulupiirin lapset ovat pääasiassa asiakaspiiriä, mutta asiakasperheitä Kyyhkylän päiväkodilla on eri puolilta Mikkelin kaupunkia. Kyyhkylän päiväkotia tarjoaa varhaiskasvatusta ja esiopetusta 1-6-vuotiaille lapsille kolmessa pienryhmässä: 1-3-vuotiaat, 3-5-vuotiaat sekä esikoululaiset. Tällä hetkellä päiväkodissa on lapsia yhteensä 33.

Kyyhkylän henkilökuntayhdistys ry valitsee jäsenistöstään 6-henkisen päiväkodin johtokunnan, jonka tehtävänä on suunnitella, valvoa ja johtaa päiväkodin toimintaa. Kokouksia johtaa johtokunnan puheenjohtaja. Johtokunnan kokouksiin osallistuu li-

säksi päiväkodin johtaja asiantuntijajäsenenä sekä sihteeri-kirjanpitäjä. Johtokunta kokoontuu noin kerran kuukaudessa. Päiväkodin henkilökuntaan kuuluu päiväkodin johtaja, kaksi lastentarhanopettajaa, kaksi lähihoitajaa sekä yksi osa-aikainen päiväkotiaivustaja. Itse olen toiminut Kyyhkylän päiväkodin johtajana vuodesta 1990 asti. Ateriapalvelut ostetaan Kyyhkylän kuntoutuskeskuksen ravintola Porrassalmesta ja siivouspalvelut siivousliike Kyllikki Harmoiselta. Päiväkotikiinteistön omistaa Mikkelin kaupunki.

Kyyhkylän päiväkodin tulevaisuuden haasteita ovat päiväkodin elinvoimaisuuden ja päiväkodin tarjoaman varhaiskasvatuksen laadun ylläpitäminen ja kehittäminen epävarmassa ja tiukassa taloudellisessa tilanteessa. Laadukasta varhaiskasvatusta tarjoavaan päiväkotiin halutaan tuoda lapsia pitkänkin matkan päästä. Päiväkodin laatutyötä ovat jo olleet esimerkiksi asiakas- ja työtyytyväisyyskyselyt, tuloskortiston luominen ja päivittäminen sekä henkilökunnan suunnittelukokouksissa käsitellyt päiväkodin varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttavat asiat.

Hyvälaatuisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tarjoaminen on yksityisen päiväkodin elinehto, siksipä laadunarviointi ja kehittäminen on aina nähty tärkeänä Kyyhkylän päiväkodissa. Tieto on kuitenkin ollut hajanaista, sitä on kirjattu erillisiin asiakirjoihin ja se on kulkenut suullisena tietona uusille työntekijöille. Jokaisen työntekijän tulisi sisäistää mitä laadukas varhaiskasvatus tarkoittaa Kyyhkylän päiväkodin toiminnassa. Minkälaisilla arvoilla, käytänteillä, vuorovaikutuksella ja toiminnalla lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla päiväkodissamme. Jotta laadunhallinta ei jäisi kuitenkaan liiaksi työntekijän oman aktiivisuuden ja osaamisen varaan, on päiväkodissa nähty tarpeelliseksi järjestelmällisen laadunhallinnan toteuttaminen ja käyttötarkoitukseen sopivan laadunhallintamallin käyttöönotto.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutustua olemassa oleviin varhaiskasvatuksen laadunhallintamalleihin ja valita niistä sopivin Kyyhkylän päiväkodin laatutyön välineeksi. Tarkoituksena on myös koota eri asiakirjoissa olevat toiminnan kuvaukset yksien kansien väliin, laatukäsikirjaksi.

3 NÄKÖKULMIA VARHAISKASVATUKSEEN SUOMESSA

Varhaiskasvatus on monimuotoista toimintaa ja sitä ohjaavat useat lait ja asiakirjat. Hujalan ym. mukaan (2007, 11) varhaiskasvatus määritellään

- ”vuorovaikutusprosessiksi, jossa lapsi omaehtoisen, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta, vertaisryhmäkontaktien sekä aikuisten tavoitteellisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana.”

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman (Vasu) perusteet valmistuivat vuonna 2003 ja tarkistettu painos jo vuonna 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Vasu on sisällöllisen kehittämisen ja ohjauksen väline, joka sisältää yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi. (Vasu 2005, 15.)

Kunnat laativat omat varhaiskasvatussuunnitelmansa valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Suunnitelmissa näkyvät lisäksi kunnassa tehdyt lasta ja perhettä koskevat suunnitelmat ja linjaukset. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on keskeinen henkilöstön työväline ja luo yhdessä kunnan esiopetussuunnitelman kanssa selkeän jatkumon. (Vasu 2005, 43.)

Päivähoitoa tarjoavissa varhaiskasvatusyksiköissä tehdään jokaiselle lapselle yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu). Lapsen vasussa otetaan huomioon lapsen kokonaisvaltainen kehitys ja vanhempien kanssa käytävissä varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa laaditaan sitä tukeva suunnitelma, joka huomioi lapsen erityistarpeet. (Kaskela & Kronqvist 2007, 10–11.)

Vasun mukaan varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu pienten lasten eri elämänpiireissä. Ensisijainen kasvatusoikeus- ja vastuu on lapsen vanhemmilla. Monimuotoiset varhaiskasvatuspalvelut toimivat kotikasvatuksen tukena. (STM 2007:72.) Yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, jossa hoito, kasvatus ja opetus muodostavat kokonaisuuden. Toiminnan lähtökohtana on kasvatustieteellinen, erityi-

sesti varhaiskasvatukselliseen, tietoon ja tutkimukseen perustuva kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta.

Keskeinen voimavara varhaiskasvatuksessa on ammattitaitoinen henkilöstö, jonka vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus yhdessä pedagogisten menetelmien hallinnan kanssa muodostavat laadukkaan varhaiskasvatuksen. Julkinen varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa ja vuorovaikutusta, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on tärkeä merkitys. Vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten on oltava kiinteässä yhteistyössä, jotta yhteinen kasvatustehtävä olisi lapselle mielekäs kokonaisuus. (Vasu 2005, 11.)

3.1 Varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohjana toimii laintasoisena säädöksenä vuonna 1991 voimaan tullut Lapsen oikeuksien yleissopimus. Sopimuksen keskeisin arvo on lapsen ihmisarvo. Sopimuksen neljä yleisperiaatetta ovat:

- syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus
- lapsen etu
- lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen
- lapsen mielipiteen huomioon ottaminen

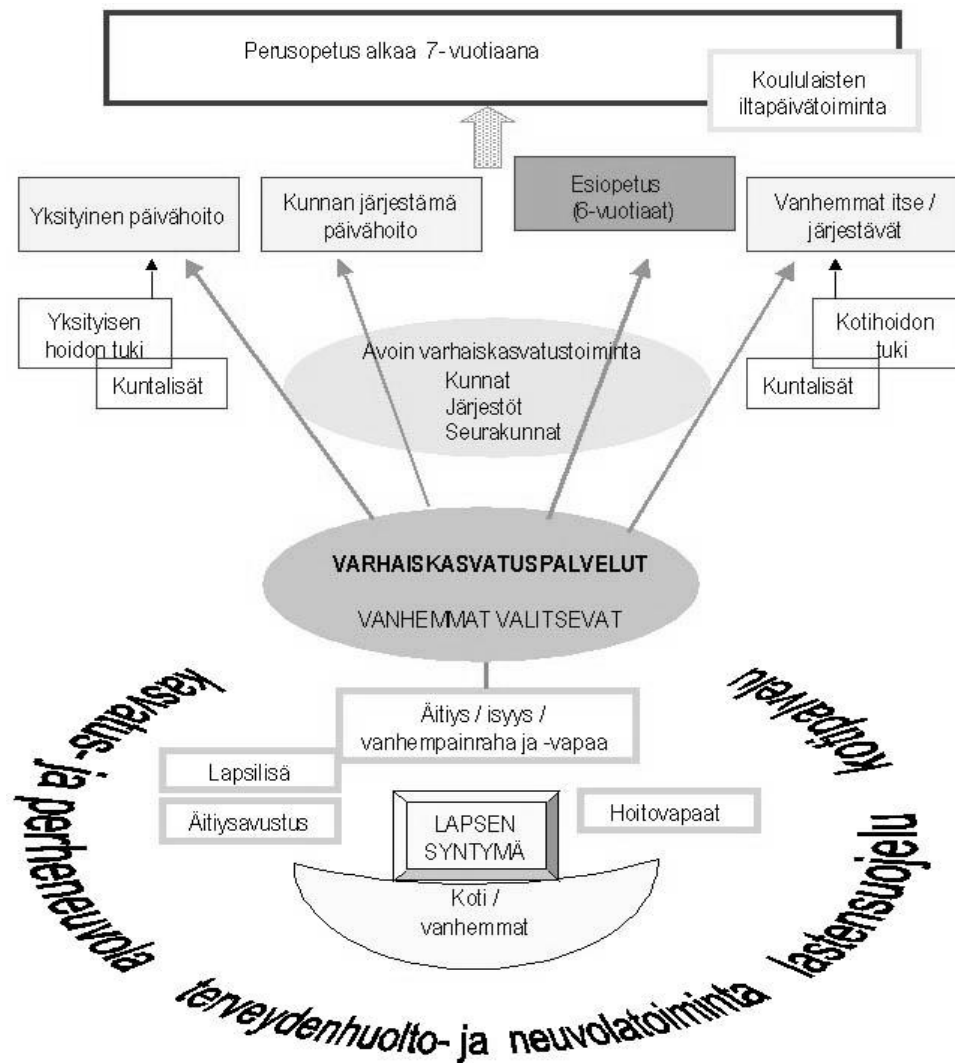
Lapsella on lisäksi oikeus:

- turvallisiin ihmissuhteisiin
- turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen
- turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti
- tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti
- saada tarvitsemaansa erityistä tukea
- omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskuntoon tai katsomukseen.

(Vasu 2005, 12.)

Päivähoitoa ja varhaiskasvatusta toteutetaan Suomessa karkeasti jakaen neljällä tavalla (kuvio 1). Kunnan järjestämiä varhaiskasvatuspalveluita ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, esiopetus sekä erilainen avoin toiminta. Varhaiskasvatuspalveluiksi katsotaan myös koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Yksityisiä varhaiskasvatuspalveluita tarjoavat yksityiset päiväkodit sekä yksityiset perhepäivähoitajat. Kolmantena

varhaiskasvatusmuotona on lapsen kotona tapahtuva hoito, jossa hoitajana on lapsen vanhempi tai muu huoltaja. Kotona lasta voi hoitaa myös joku muu läheinen jolloin kyseessä ei yleensä ole työsuhde, tai työsuhteessa oleva ulkopuolinen hoitaja. Seurakunnat ja erilaiset järjestöt tarjoavat kerhotoimintaa sekä koululaisten aamu- ja iltapäivähoitoa. (Hujala, Parrila - Haapakoski, toim. 1998, 40 - 41; Vasu 2005, 11.)

KUVIO 1 Varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä (STM 2004:6, 119)

Lasten päivähoido on varhaiskasvatuspalvelua, jossa yhdistyy vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka sekä lapsen oikeus varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus on sinällään lasta kuntouttavaa toimintaa, jossa yhdistyy vanhempien asiantuntijuus omasta lapsestaan, sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietämys lapsen kokonaisvaltaisesta kehityksestä ja pedagogisista menetelmistä. Varhaiskasvatuksen, esiop-

tuksen ja perusopetuksen tulee muodostaa lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevä jatkumo (Vasu 2005, 11).

3.2 Varhaiskasvatuksen ohjaus

Varhaiskasvatuksen ohjauksen päävastuullisena tahona toimii sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, sen toimialueelle kuuluu päivähoiton ja sitä tukevan lainsäädännön valmistelu ja kehittäminen. Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen valtakunnallisen tason ohjaus on tällä hetkellä kuitenkin hajautunutta. Ohjaustahona toimii sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö, joka valvoo esiopetusta ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes perustettiin vuonna 1992, sen tehtävänä on tuottaa ja välittää tietoa ja osaamista sekä harjoittaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Opetushallituksen tehtävänä on laatia esiopetussuunnitelman ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. (STM 2007:72. 42 – 43.)

Stakes ja Kansanterveyslaitos yhdistyivät vuoden 2009 alussa ja niistä muodostui Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen laitos THL, jonka toimialaan kuuluvat varhaiskasvatuksen asiat Lapset, nuoret ja perheet – osastolla. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira syntyi myös vuoden 2009 alussa, kun Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus ja Terveydenhuollon oikeusturvakeskus yhdistettiin. Vuoden 2010 alusta Valviran vastuualueeksi tuli myös sosiaalihuoltolakiin ja yksityisten sosiaalipalvelujen, esimerkiksi yksityiset varhaiskasvatusyksiköt, valvontaan liittyvät asiat. (Turja & Fonsen toim. 2010, 114–115.)

Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen valtakunnallinen hallinnonalan muutos on valmisteilla. Jo elokuusta 2003 asti kunnat ovat saaneet itse valita päivähoiton hallinnonalan. Vuoden 2010 tammikuussa tehdyn selvityksen mukaan 41 % kunnista hallinnoi päivähoitoa sosiaalitoimessa, 50 % opetustoimessa ja 9 % muuna ratkaisuna. Lisäksi viisi kuntaa oli ilmoittanut siirtävänsä päivähoiton kunnallisen hallinnon opetustoimeen vuosien 2010 ja 2011 aikana. (Turja & Fonsen toim. 2010, 117).

Valtakunnallisella tasolla päivähoiton hallinnonalan muutokselle on asetettu aikataulu. Opetus ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön virkamiestyöryhmällä on vuoden 2012 toukokuun puoliväliin asti aikaa valmistella varhaiskasva-

tuksen ja päivähoidon hallinnon ja ohjauksen siirto opetus- ja kulttuuriministeriöön. Muutos tulee voimaan vuoden 2013 alusta. Alkuvuodesta 2012 aloittaa työnsä ryhmä, jonka tehtävänä on valmistella uusi laki varhaiskasvatukselle (OAJ). Mikkelin varhaiskasvatustalvet siirtyvät sivistystoimen alaisuuteen 1.1.2013 alkaen.

Varhaiskasvatuksen ohjausta voidaan tarkastella usealla eri tasolla; valtakunnallisesti, alueellisesti, kunnallisesti sekä yksikkökohtaisesti (STM 2007:72, 42). Kuntatasolla ohjaus on monimuotoista ja asiakirjojen nimet vaihtelevat kunnasta riippuen. Valtakunnallinen, kunnallinen ja yksikkökohtainen varhaiskasvatuksen ohjaus muodostaa kuitenkin prosessimaisen kokonaisuuden. (Vasu 2005, 8.)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen keinoja ovat normiohjaus, resurssiohjaus, informaatio-ohjaus ja uudehkona ohjauskeinona ohjelmaohjaus (STM 2004:6, 27).

Turjan ja Fonsenin toimittamassa kirjassa *Suuntana laadukas varhaiskasvatus* (2010) esitellään varhaiskasvatuksen ohjaustavat seuraavasti.

Normiohjaus tarkoittaa eduskunnan, ministeriöiden ja muun valtionhallinnan suorittamaa ohjausta, joka tapahtuu lähinnä lakien ja asetusten kautta. Normiohjauksella voidaan ohjata päivähoitoa ja varhaiskasvatusta kehittymään haluttuun suuntaan. Varhaiskasvatuksen ohjauksen kannalta keskeisin on vuodesta 1973 voimassa ollut päivähoitolaki (239/1973), sekä asetus lasten päivähoidosta (239/1973). Päivähoitoa ja varhaiskasvatusta säätelee lisäksi moni muukin sosiaalihuollon erityislaki ja asetus, kuten henkilöstön kelpoisuuteen (272/2005), asiakasmaksuihin (734/1992), asiakkaan asemaan (812/2000) ja lastensuojeluun (417/2007) liittyvät säännökset. Esiopetusta säätelee perusopetuslaki vuodelta 1998. Kunnilla voi olla käytössä omia lainsäädäntöä täydentäviä normeja. Ne eivät kuitenkaan voi olla ristiriidassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa. (STM 2004:6, 27.)

Resurssiohjauksella edistetään toimintaa ohjaamalla siihen rahoitusta tai muita aineellisia voimavaroja. Resurssiohjaamiseen kuuluu valtionosuusjärjestelmä sekä kehittämishankkeiden valtionavustukset. Esimerkkinä valtion rahoittamasta kehittämishankkeesta on vuosina 2008 – 2011 toimiva Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämishanke (KASTE). Kaste-hanke rahoittaa tällä hetkellä alueellisia hankkeita, joissa varhaiskasvatus on mukana yhtenä toimijana.

Informaatio-ohjauksella tarkoitetaan tiedon tuottamista, jakamista ja välittämistä, tarkoituksena ohjata toimintaa haluttuun suuntaan ja kohti asetettuja tavoitteita. Informaatiota voidaan välittää koulutuksen, julkaisujen, tiedotteiden ja tutkimus- ja kehittämisraporttien kautta. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen laitos ylläpitää varhaiskasvatuksen Varttua-portaalia, joka on esimerkki sähköisesti tapahtuvasta informaatio-ohjauksesta. Tiedolla ohjaamisen asiakirjoista hyviä esimerkkejä ovat Valtioneuvoston periaatepäätös Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (STM 2002) sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Stakes 2003, 2005).

Tavoite- ja ohjelmaohjauksen taustalla on ajatus, että asiakirjoihin kirjatut toiminnan tavoitteet ja kehittämisohjelmat ohjaavat toimintaa. Tavoitteiden toteuttaminen ei ole normisidonnaista, joten niiden noudattaminen tai soveltaminen on jokaisen kunnan tai yksittäisen varhaiskasvatuspalveluita tuottavan yksikön päätettävissä. Tästä ohjauksesta käy esimerkiksi varhaiskasvatuksen osalta Kansallisen sosiaalialan kehittämisohjelma.

Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan taustalla olevat ohjauksen asiakirjat tukevat ja antavat suuntaviivoja laadun kehittämiseksi. Kiinnostus laatua ja sen kehittämistä kohtaan näkyy erityisesti viime vuosikymmenenä lisääntyneessä informatiivisesti ohjauksen asiakirjojen julkaisemisessa. Ne antavat tietoa esimerkiksi yksikön laadun kehittämisessä, teoreettisten lähtökohtien hakemisessa, menetelmien ja toteuttamistapojen etsimisessä sekä kehittämisprosessien aloittamisessa.

3.3 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Vasu 2005, 31–32) mukaan kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja päivähoidon henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja päivähoidon henkilöstön tasavertaista vuorovaikutusta. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyy vanhempien ja varhaiskasvatuksen kasvattajien tiedot ja kokemukset lapsesta. Vanhemmillä on ensisijainen kasvatusoikeus ja – vastuu lapsestaan, henkilöstöllä taas ensisijainen vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta.

Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja yhteistyötä ohjaa täten lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on mahdollisimman varhainen lapsen kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa esiintyvien ongelmien tunnistaminen ja lapsen tukemiseksi tehtävän toimintasuunnitelman laatiminen yhdessä vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on myös luoda ja edistää yhteistyömuotoja vanhempien keskinäiselle yhteistyölle. Kasvatuskumppanuus on vanhempien osallisuutta. Vanhemmilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön sekä osallistua sen arviointiin.

Kasvatuskumppanuuden ideaa on tuonut esille jo vuonna 1998 Hujala ym. teoksessa Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Kasvatuskumppanuuden kehittämisen vaihe alkoi kuitenkin 2000-luvun puolella, kun Stakes varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2003) määritteli vanhempien ja päivähoiton työntekijöiden suhteen kasvatuskumppanuudeksi. (Turja & Fonsen toim. 2010, 66–67.)

Varhaiskasvatuksen piirissä kasvatuskumppanuuden käsite koettiin aluksi uutena ja outona ja se herätti kiivastakin keskustelua. Kasvatuskumppanuudessa korostettiin erityisesti vanhempien ja työntekijöiden tasavertaista suhdetta lapsen hoidon, kasvatuksen ja oppimisen toteutuksessa, suunnittelussa ja arvioinnissa. Tämä haastoi työntekijät asiantuntijuuden uudenlaiseen määrittelyyn. Yhteistyö vanhempien kanssa oli enimmäkseen asiantuntijajohtoista, nyt kumppanuuden periaatteiden mukaisesti työntekijän ja vanhemman asiantuntijuus tuli asettaa rinnakkaisiksi ja samanveroisiksi. Osalle työntekijöistä kasvatuskumppanuus näytti asettavan kyseenalaiseksi heidän ammatillisen roolinsa ja asiantuntijuutensa. Uusi lähestymistapa vaati tulkitsemaan uudelleen vallitsevia näkemyksiä yhteistyökumppaneiden keskinäisestä suhteesta. (Alasuutari 2010, 21–22, 39.)

Kaskelan ja Kekkosen (2006, 17–31) mukaan kasvatuskumppanuus voidaan nähdä:

- 1) varhaiskasvatuksen kehittämisenä
- 2) ammatillisena vuorovaikutuksena
- 3) päivähoidon ja kodin jaettuna kasvatustehtävänä
- 4) lapsen ja vanhemman suhteen kannatteluina
- 5) lapsen kokemusten ja tarinoiden kuulemisena
- 6) vanhempien osallisuutena

- 7) kasvattajan kasvatustietoisuutena
- 8) kasvattajan tunnevuorovaikutuksena.

Nykyajan vanhemmat ovat entistä aktiivisempia oman elämänsä suunnittelussa, tämä koskee myös pohdintaa eri päivähoitomuotojen ja – paikkojen välillä. Päivähoidon työntekijöiltä odotetaan perheen ja lapsen tuntemusta sekä lämminhenkisyttä perhettä ja lasta kohtaan. Kasvatuskumppanuus nähdään myönteisenä voimavarana ja tukena vanhempien kasvatustehtävässä. Tavoitteiden toteutuminen voi huolestuttaa kuitenkin vanhempia, ja sen vuoksi päivähoitopaikan valintaprosessi voi olla melko perusteellinen. Vanhempien esittämät odotukset haastavat varhaiskasvatuksen henkilöstön entistä tiiviimpään yhteistyöhön ja perheiden elämä muuttuu entistä läpinäkyvämmäksi.

Kasvatuskumppanuus merkitsee vanhempien entistä suurempaa osallisuutta lapsen varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa (Turja & Fonsen toim. 2010, 67 – 68). Vanhempien osuus on tärkeä erityisesti päivähoidon aloitus – ja tutustumisvaiheessa. Vanhempien on tärkeää tutustua päivähoitopaikkaan etukäteen, vanhemman luottamus ja päivähoitopaikan näkeminen hyvänä ja turvallisena välittyy myös lapselle (Kaskela & Kronqvist, 2008, 12). Yhdessä vanhempien kanssa tehdään tutustumisvaiheen jälkeen lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma.

Kaskela ja Kekkonen (2006, 32 - 40) nimeävät ja selittävät neljää kasvatuskumppanuutta ohjaavaa periaatetta: kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi seuraavasti.

Kuuleminen on eläytyvää ja keskittynyttä kuuntelemista. Aito kuuleminen tarvitsee turvallisen ja myönteisen ilmapiirin. Eleet ja ilmeet kertovat puhujalle kuuntelijan aidosta kiinnostuksesta, läsnäolosta ja halusta kuulla lisää. Kuunteleminen sisältää myös riskin siitä, että kuuntelija joutuu kohtaamaan negatiivisia ja ahdistavia asioita. Tärkeitä kuulluksi tulemisen hetkiä vanhemmille ovat päivähoitoon tuonti- ja hakutilanteet, jotka kiireisessä arjessa muodostavat pieninäkin hetkinä tärkeitä luottamuksen ja yhteisen tarinan syntymisen tilanteita. Lapsen tulo päiväkotiin on lapselle tärkeä siirtymäriitti, jossa lapsi tarvitsee aikuisen tukea kokeakseen olevansa turvassa ja hyväksytytty (Kaskela & Kronqvist, 2008, 23). Tärkeää on että myös vanhemmat voivat kokea päivähoitopaikan sellaiseksi, että he tuntevat olevansa tervetulleita sinne milloin vain.

Kunnioitus ilmenee toisen ihmisen arvostamisena ja hyväksymisenä. Arvostava asenne ilmenee ajatuksissa ja saa näkyvän muodon ihmisen tekoina. Ihmisen on helppo hyväksyä asioita ja toimintatapoja, jotka ovat itselle tuttuja. Haasteen muodostaa erilaisten perheiden, perhekulttuureiden ja arvojen kohtaaminen. Kunnioitukseen sisältyy rehellisyys ja avoimuus, toiselle merkityksellisiä asioita ei tule salata, vaan tuoda ne yhteiseen keskusteluun kunnioituksen ilmapiirissä. Kunnioittava suhde vanhempien ja päivähoitohenkilöstön välillä luodaan myönteisyydestä käsin. Haastavankin lapsen myönteisten piirteiden huomaaminen päivähoitopäivän aikana ja niistä kertominen vanhemmille osoittaa vanhemmille, että hänen lastaan kunnioitetaan omana itsenään hankaluuksista huolimatta.

Luottamus rakentuu kuulemisen ja kunnioituksen myötä. Sen syntymiseen tarvitaan aikaa ja yhteisiä kohtauksia. Luottamus syntyy myös kun vanhempi kokee voivansa vaikuttaa lapsensa hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen päivähoitossa. Yhteinen vuoropuhelu arjessa lapseen liittyvistä asioista luo perustaa luottamuksen muodostumiselle. Kasvattajan empaattisuus, sensitiivisyys ja aitous rakentavat luottamusta niin lapseen kuin vanhempiinkin.

Dialogi on taitoa ajatella, puhua ja toimia yhdessä. Dialogissa luodaan yhteistä ymmärrystä, yhdessä etsien ja tutkien eri vaihtoehtoja. Kasvattajan tulee olla ammatillisesti tietoinen, erottaa oma elämäntarinansa vanhempien elämäntarinoista, sekä tiedollisella että emotionaalisella tasolla. Dialogi on tasa-arvoista puhetta, jossa toisen osapuolen tietämys ei ole arvokkaampaa tai merkityksellisempää kuin toisen.

3.4 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Lapsen toimijuuden ja lapsen osallisuuden mahdollistaminen ovat olleet viimeaikaisessa varhaiskasvatustutkimuksessa jatkuvasti kasvavan kiinnostuksen kohteena. Lähtökohtana voidaan pitää Lapsen oikeuksien sopimusta (asetus 60/1991), jonka mukaan lapsella on oikeus

- tulla kuulluksi ja osallistua ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla itseään koskevista asioista päätettäessä
- ilmaista näkemyksiään

- saada eri lähteistä sellaista tietoa, joka on tärkeää hänen kehitykselleen ja hyvinvoinnilleen.

Nivala (Tanskanen & Timonen - Kallio toim. 2010, 21) tiivistää lapsen oikeudet kolmeen teemaan, lapsen oikeuksien kolme P:tä, jotka ovat:

- Turvallisuus (Protection), eli jokaisen lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan
- elintaso ja palvelut (Provision), eli jokaisen lapsen oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista
- osallistuminen (Participation), eli jokaisen lapsen oikeus osallistua ja tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa.

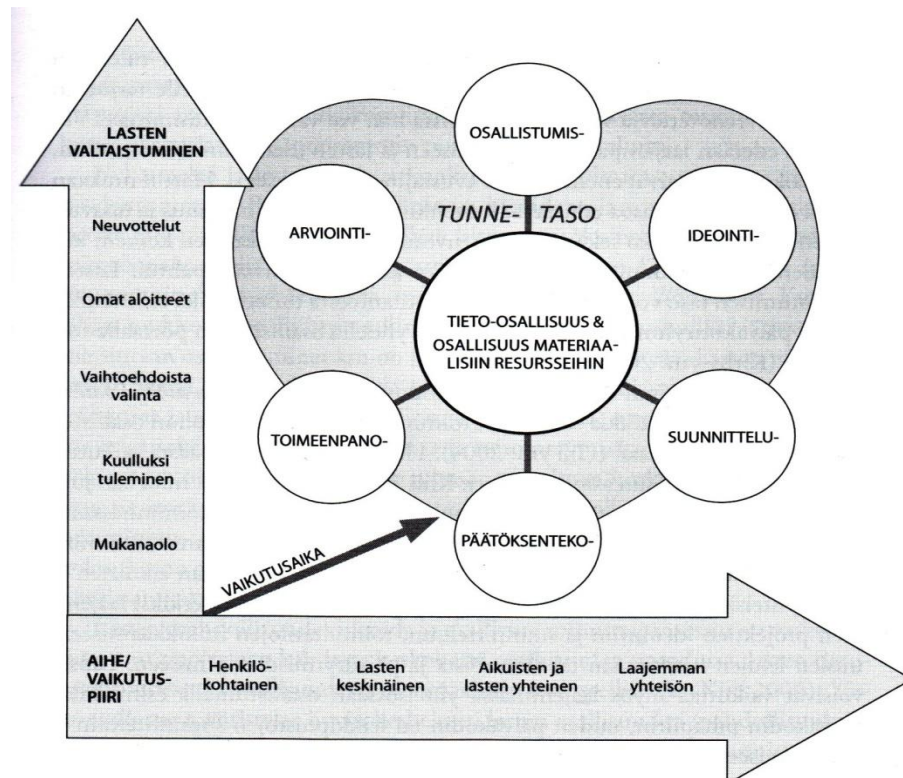
Vasussa (2005) ei erikseen mainita lapsen osallisuutta tai osallisuuden mahdollistamiseen tai vahvistamiseen liittyviä periaatteita. Periaatteet tulevat kuitenkin ilmi varhaiskasvatuksen arvopohjassa (Vasu 2005,12). Vasussa myös todetaan, että lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää, että lapsi kokee tulleensa kuulluksi ja nähdyksi. Lapsen yksilöllisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa, joka tehdään vanhemman ja työntekijän yhteisessä keskustelussa, on myös lapsen osuus yleensä vanhemman tekemän lomakehaastattelun muodossa. Myös lapsi itse voi osallistua varhaiskasvatussuunnitelma keskusteluun. Esiopetuksen opetussuunnitelman uusituissa perusteissa (2010) tuodaan jo selkeämmin esille lapsen osallisuus:

- *”Esiopetus edistää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä, yhteistä vastuunkantoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn sekä toimintaympäristöön.”*

Vasun mukaan kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. Lapsen osallisuudesta puhuttaessa on siis myös kysymys lapsen ja häntä ohjaavan aikuisen välisestä valtasuhteesta. Kasvattajan henkilökohtaiset näkemykset ja yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset lapsista, lapsuudesta ja kasvatuksesta määrittelevät tätä valtasuhdetta. Kysymys on siitä, miten itseohjautuvasti lapsen ajatellaan eri ikävaiheissa pystyvän toimimaan ja miten hänen oppimis- ja kehitysprosessiaan tulisi ulkoapäin ohjata. (Hujala & Turja, toim. 2011, 42). Vasta puhumaan opettelevan lapsen osallisuuden mahdollistaminen edellyttää kasvattajalta niin fyysistä kuin henkistä lapsen tasolle menemistä, sensitiivistä kasvatusotetta ja vahvaa kasvatustietoisuutta.

Kasvatustietoisuudella tarkoitetaan kasvattajan toimimista työssään ammatillisesti, tietoisesti ja ymmärtäen omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia.

Leena Turja kuvaa Varhaiskasvatuksen käsikirjassa (2011) lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa moniulotteiseksi. Eri ulottuvuudet käsittelevät lasten valtaistumisen astetta, osallisuuden aihetta ja vaikutuspiiriä, ajallista ulottuvuutta sekä toimintaprosessia ja osallisuudentunnetta (kuvio 2).

KUVIO 2 Lasten osallisuuden moniulotteisuus (Turja 2011, 49)

Lapset *valtaistuvat* sitä enemmän mitä enemmän heillä on tietoa ympäristöstä ja toiminnasta johon he osallistuvat. Valtaistumista lisää myös lapsille annettu mahdollisuus tehdä aloitteita, ideoida ja päättää toiminnasta. Osallisuus on kuitenkin yhteisöllisyyttä. Lapset eivät vain itsenäisesti päättää tekemisistään vaan yhdessä kasvattajien kanssa, aidossa dialogissa, toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan. Aivan pieni lapsi voi kokea tulevansa kuulluksi esimerkiksi niin, että hänelle annetaan aidosti hyviä vaihtoehtoja, joista hän voi valita mieluisen.

Osallisuuden *aihe- ja vaikutuspiiri* tarkoittaa mistä toiminnasta on kyse ja keitä siihen osallistuu. Lapsi voi yleensä vaikuttaa eniten omiin henkilökohtaisiin asioihinsa, syömiseen, juomiseen ja leikkiin. Harvemmin lapset ovat osallisina esimerkiksi päiväko-

din toiminnan suunnittelussa, tilojen järjestelyssä tai materiaalien hankintaan liittyvissä neuvotteluissa. Perinteinen pedagogiikka, jossa kasvattajat kyllä ottavat huomioon lasten kiinnostuksen kohteita, ikään kuin nappaamalla niitä lasten toimintaa seuraamalla, on muuttumassa. Lapsi aktiivisena toimijana tarvitsee tietoa päätöksensä ja valintojensa pohjaksi.

Osallisuuden *ajallinen ulottuvuus* kertoo kuinka lyhyt- tai pitkäkestoista toiminta on. Lapset voivat olla osallisina retken suunnittelussa tai olla luomassa päivähoitopaikan uusia toimintatapoja tai toimintaa ohjaavia sääntöjä. Joskus lyhytkestoisesta toiminnasta voi myös muodostua pysyvä käytäntö tai uusi toimintamalli.

Lasten mahdollisuus osallistua *toimintaprosesseihin* riippuu lasten tieto-osallisuudesta ja osallisuudesta materiaaliin resursseihin. Lapsille tulee antaa riittävää ja tarpeellista tietoa toiminnasta ja esimerkiksi saatavilla olevista materiaaleista, jotta he voivat aidosti osallistua oman toimintansa suunnitteluun ja toteutukseen. Erilaiset välineet, lelut ja askartelumateriaalit ovat usein aikuisten takana, jolloin lapsen on osattava pyytää haluamaansa materiaalia. Tähän eivät kaikki lapset kykene. Toisaalta välinevarastot ovat usein lapsilta kiellettyä aluetta, joten he eivät edes tiedä mitä olisi tarjolla.

Lasten osallisuuden vahvistamisen tavoitteena on kokonaan uuden toimintakulttuurin luominen. Uuden rakentaminen vaatii muutosten tapahtumista kasvattajien pedagogisen toiminnan syvärakenteissa. Kasvattajan tulee pyrkiä ymmärtämään omaa toimintaansa ohjaavia uskomuksia ja perusteita sekä arvioida niitä uuden teoreettisen tiedon valossa. (Hujala & Turja, toim., 2011, 53.)

4 LAATU VARHAISKASVATUKSESSA

Laadukas varhaiskasvatuspalvelu on lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta merkittävä tekijä. Suomalaisen päivähoitojärjestelmän laatua pidetään yleisesti hyvänä. Laatuajattelun lähtökohtana voidaan pitää lasten päivähoitolakia ja –asetusta, joka vuonna 1973 voimaan astuessaan oli kansainvälisestikin ainutlaatuinen. Vuosikymmenien aikana päivähoitolakiin on tehty monia osittaisia uudistuksia.

Hujala ym. (2007, 152–153) määrittelee suomalaisen päivähoidon vahvuusalueet seuraavasti:

- Varhaislapsuudesta huolehtimisen erilaiset keinot muodostavat laajan perhe- ja lapsipoliittisen kokonaisuuden.
- Hoidollinen, kasvatuksellinen ja opetuksellinen tehtävä yhdistyy päivähoitossa, esimerkiksi meillä esiopetus tapahtuu osana päivähoitokasvatuksen kokonaisuutta.
- Kokonaisvaltainen näkemys varhaiskasvatuksessa, joka korostaa vanhempien ja päivähoitohenkilöstön yhteistyötä (kasvatuskumppanuus).
- Varhaiskasvattajien korkea koulutustaso.
- Yhteiskunnan takaama kaikkia alle kouluikäisiä koskeva päivähoito-oikeus, joka tuli lakina voimaan vuoden 1996 alusta.

Edellisten tekijöiden toteutuminen luo hyvät reunaehdot laadukkaalle varhaiskasvatukselle, mutta eivät sinällään riitä. Varhaiskasvatuksen laatu rakentuu kokonaisuudessaan hyvin monenlaisista tekijöistä. Näitä eri tekijöitä tarkastelen tarkemmin luvussa 4.2 Varhaiskasvatuksen laadunarviointimalleja. Eri intressiryhmillä on myös oma näkökulmansa varhaiskasvatuksen laatuun. Päivähoidon asiakaspiiri on laaja, siihen kuuluvat lapsi, perhe, päivähoiton henkilöstö, hallinto sekä kaikki kansalaiset joille päivähoitolla on jotain merkitystä.

Päivähoitolain kokonaisvaltainen uudistaminen on varhaiskasvatuspalveluiden tämän hetken kehittämisen ydinasia. Yhteiskunnassa ja varhaiskasvatuksen kentässä tapahtuneet muutokset edellyttävät päivähoitolain pikaista uudistamista. Päivähoitolaki on keskeisin varhaiskasvatusta ohjaava normiohjauksen väline. Lainsäädännön tarkoituksena on turvata lapsen edun ja hyvinvoinnin toteutumisen sekä vastata perheiden varhaiskasvatustarpeisiin monipuolisesti. (Stakes 2007:72, 65.)

4.1 Laatu käsitteenä

Laatu on käsitteenä monimuotoinen ja eri tutkijat määrittelevät sen eri näkökulmista. Alun perin teollisuuden piirissä syntynyt laatu keskustelu tuotteen laadusta on ”tuotteistanut” myös varhaiskasvatuspalvelun, jolloin palvelua voidaan arvioida erilaisten laatu kriteereiden avulla. Palvelusta puhuttaessa laadun takana on usein kyse asiakas tyytyväisyydestä (Hujala & Turja toim. 2011, 313).

Teollisuuden piirissä alun perin syntyneen kansainvälisen standardisointijärjestö ISO: n mukaan

- *”laatu on niistä ominaisuuksista muodostuva kokonaisuus, joka perustuu organisaation, tuotteen, tietyn prosessin tai mihin tahansa näiden yhdistelmien kykyyn täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuvat odotukset. Vaatimukset voivat perustua lainsäädäntöön, määräyksiin, sopimuksiin tai erikseen määriteltyihin asiakkaiden tarpeisiin.”*

Suomalaiseen varhaiskasvatukseen laatututkimukset rantautuivat Yhdysvalloista 1990-luvulla. Lasten päivähoiton ja esiopetuksen laatutavoitteet vuodelta 1996 toi laatuajattelun päivähoiton ohjausjärjestelmästä käytävään keskusteluun. Hujala & Fonsen (2011, 313–314) kuvaavat laadun ja sen arvioinnin ympärille syntyneitä koulukuntia Varhaiskasvatuksen käsikirjassa. Laatua voidaan eri koulukuntien mukaan arvioida:

- varhaiskasvatuksen tavoitteiden pohjalta
- laatu on subjektiivinen asia eikä sitä voida lainkaan arvioida
- objektiivisesti, mitattavissa olevien tunnuslukujen avulla
- professionaalisesti, asiantuntija-, teoria- ja tutkimustietoon perustuen
- inklusiivisen, osallistavan laadunarvioinnin näkökulmasta

Inklusiivisen laadunarvioinnin paradigma haastaa eri koulukunnat laatukseskusteluun, kooten yhteen eri käsitykset. Se huomioi laatuksesityksen kulttuurisidonnaisuuden sekä subjektiiviset kokemukset. Se ottaa huomioon varhaiskasvatuksen tavoitteet, asiantuntijatiedon sekä kentän toimijoiden asiantuntijuuden.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu 2005) edellyttää kasvattajilta toiminnan jatkuvaa arviointia ja kehittämistä. Toimintaa on arvioitava, jotta laatua voidaan ylläpitää ja kehittää.

Hujalan ja Fonsenin (2011, 312–313) mukaan varhaiskasvatuksen laadunarviointi:

- tekee varhaiskasvatuksen toteuttamisen ja tavoitteet näkyviksi
- määrittelee päivähoiton ammatillisen työn
- mahdollistaa vanhempien osallisuuden
- on yhteistyön, johtajuuden ja ohjausjärjestelmän väline
- on pitkäjänteisen kehittämistyön perusta.

4.2 Varhaiskasvatuksen laadunarviointimalleja

Varhaiskasvatuksen laadun ylläpitäminen vaatii jatkuvaa toiminnan arviointia. Arviointi antaa tietoa vahvuuksista ja kehittämistarpeista. Kehittämistarpeiden esille nostaminen antaa päiväkodin pedagogiselle johtamiselle suunnan ja toimii myös henkilökunnan ammatillisuuden kehittäjänä. Kun kehittämiskohteet saadaan selville, voidaan ryhtyä suunnittelemaan ja rakentamaan välineitä, joilla lähdetään tuottamaan toivottavaa laatua. Laadunarviointi pohjautuu varhaiskasvatustieteeseen ja on siis teoreettisesti perusteltua. (Hujala 2011, 312–313.)

Varhaiskasvatuksen laadunarvioinnissa ehkä kansainvälisesti eniten käytetty laadunarviointimenetelmä on ECERS (The Early Childhood Environment Rating Scale) ja siitä johdetut mittarit (Hujala 2011, 312–313). Suomessa varhaiskasvatuksen laatua ja sen osatekijöitä päivähoitossa on seurattu 2000-luvun alusta lähtien. Suomessa on laajimmin ollut käytössä seuraavassa luvussa tarkemmin esitelly Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa -projektin laadunarviointimalli. Lisäksi esittelen kolme muuta päivähoitossa käytössä olevaa laadunarviointimallia: Tutki-Arvioidi-Kehitä – arviointijärjestelmä, Balanced scorecard – järjestelmä sekä Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa – hankkeen laadunarviointimalli.

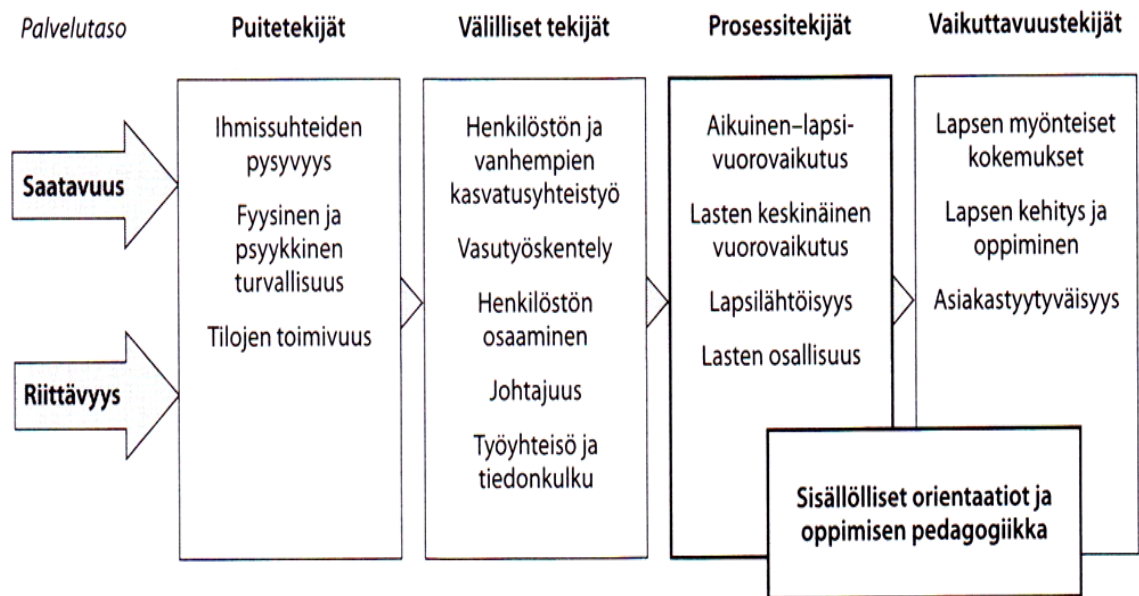
4.2.1 Laadunarviointi varhaiskasvatuksessa - projektin malli

Inklusiivisen laadunarvioinnin näkökulmasta on luotu varhaiskasvatuksen laadunarviointimallin, joka rakentuu neljän erilaisen laatutekijän varaan. Malli perustuu Oulun yliopistossa vuosien 1997 – 2000 aikana toteutettuun yhteistyöprojektiin, jossa oli mukana 22 kokeilukuntaa ja useita eri asiantuntijatahoja. Projektin tavoitteena oli selkeyttää varhaiskasvatuksen laadun teoreettisia perusteita ja käsitteistöä sekä luoda varhaiskasvatukseen laadun arvioinnin ja kehittämisen malli. Projekti käynnisti laajan kansallisen varhaiskasvatuksen laadunarvioinnin. Tätä varhaiskasvatuksen laadunarviointimallia voidaan pitää suhteellisen vakiintuneena suomalaisen varhaiskasvatuksen laatuun liittyvissä tutkimuksissa ja asiakirjoissa. (Hujala ym. 1999, 1-2.)

Mallia on päivitetty vuosien varrella vastaamaan paremmin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden linjaamaa suomalaisen varhaiskasvatuksen luonnetta. Uusimmassa

mallissa varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot ja oppimisen pedagogiikka on erotettu prosessitekijöistä omaksi laatutekijäksi.

Mallin mukaan varhaiskasvatuksen laatu koostuu puitetekijöistä, välillisistä tekijöistä, prosessitekijöistä sekä vaikuttavuustekijöistä (kuvio 3). Niiden lähtökohtana on lakisääteinen vaatimus varhaiskasvatuspalveluiden saatavuudesta ja riittävydestä, jotka ovat perusedellytyksiä laadulle. Kaikkia laatutekijöitä voidaan tarkastella erillisinä, mutta yhdessä ne muodostavat kokonaisvaltaisen laadunarvioinnin kehyksen. Laatutekijät ovat toisistaan riippuvaisia siten, että laadukkaiden vaikutusten edellytyksenä on laadukas prosessi, joka ohjautuu välillisistä tekijöistä ja on puitetekijöiden säätelämä. (Hujala & Turja, toim., 2011, 318.)

KUVIO 3 Varhaiskasvatuksen laadunarviointimalli (Hujala & Fonsen 2011, 317)

Varhaiskasvatuksen laadun *puitetekijät* on mallissa jaettu ihmissuhteiden pysyvyyteen, fyysiseen ja psyykkiseen turvallisuuteen sekä tilojen toimivuuteen. Puitetekijät luovat perustan varhaiskasvatukselle, jonka pedagoginen laatu rakentuu näiden toiminnan fyysisten ja psyykkisten edellytysten varaan. Puitetekijöitä ovat esimerkiksi tilojen turvallisuus ja toimivuus sekä sijaisten saatavuus.

Välilliset tekijät ovat henkilöstön osaamisen johtamiseen sekä kasvatustekijöiden suunnitteluun ja ohjaamiseen liittyvät laatutekijät. Välillisiä tekijöitä ovat henkilöstön

ja vanhempien kasvatusyhteistyö, vasutyöskentely, henkilöstön osaaminen, johtajuus sekä työyhteisö ja tiedonkulku. Esimerkkinä välillisistä laatutekijöistä on lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen liittyvät tekijät.

Prosessitekijät mittaavat varsinaista kasvatustapahtumaa ja kasvatustapahtuman vaikutuksen laatua. Keskeisenä tekijänä on lapsen kuulluksi tuleminen. Toimintaa arvioidaan lapsen osallisuuden ja lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Prosessitekijöitä ovat aikuisen-lapsi vuorovaikutus, lasten keskinäinen vuorovaikutus, lapsilähtöisyys ja lapsen osallisuus.

Vaikuttavuustekijöissä laatua tarkastellaan käyttäjän näkökulmasta. Vaikuttavuustekijät on mallissa jaettu lapsen myönteisiin kokemuksiin, lapsen kehitykseen ja oppimiseen sekä asiakastyytyvyyteen.

Laadunarvioinnin mittaristoa rakennettaessa kullekin varhaiskasvatuksen laatutekijälle muodostettiin laatuksiteerit, joiden pohjalta laadittiin 46 käytäntöön soveltuvaa kysymystä. Kyselyssä arvioidaan eri kriteereiden toteutumista erilaisin väittämin, kuten ”päivähoidon tilat mahdollistavat sekä ryhmätoiminnot että rauhallisen yksinolon”, ”vanhemmat ja henkilöstö ovat yhdessä laatineet lapsen varhaiskasvatussuunnitelman/esiopetussuunnitelman”, tai ”lasten aloitteet ja itsenäiset ratkaisut huomioidaan päivähoitossa/esiopetuksessa”.

Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa - mallissa arvioinnin suorittavat sekä vanhemmat että henkilöstö. Lasten näkökulma tulee esille vanhempien ja henkilöstön arviointien kautta. Arviointi perustuu lasten haastatteluihin ja havainnointeihin.

4.2.2 Tutki – arvioi – kehitä

Tutki - arvioi – kehitä (TAK) on Edufin Oy:n kehittämä arviointijärjestelmä, joka on ollut käytössä vuodesta 2000 lähtien. TAK – arviointijärjestelmä on julkiselle sektorille suunniteltu arviointi ja palautejärjestelmä, jota saa internet – versiona sekä CD-ROM – pohjaisena. Mallissa on mahdollista myös muokata kyselylomakkeita omaan tarpeeseen sopiviksi. (STM 2004:17, 44–46.)

Varhaiskasvatuksen TAK – arviointijärjestelmä sisältää kyselyitä ja arviointivälineitä muun muassa seuraaville varhaiskasvatuspalveluiden osa-alueille:

- Asiakastyytyväisyys
- Työtyytyväisyys
- Johtajuuden arviointi
- Arvojen määrittely
- Toiminta-ajatuksen määrittely
- Pedagogisen perustehtävän arviointi
- Toistuvan itsearvioinnin järjestelmä

Mikkelin päivähoidossa on tehty systemaattista laadunarviointia vuodesta 1994 asti. TAK - arviointijärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2002. Sekä asiakastyytyväisyyttä (lapsi ja vanhemmat), että työtyytyväisyyttä arvioidaan joka kolmas vuosi koko päivähoitokentän laajuisesti. Laadunarvioinnissa on mukana sekä kunnalliset että yksityiset varhaiskasvatusyksiköt. Välivuosina kukin yksikkö voi käyttää arviointijärjestelmää omien tarpeidensa mukaisesti esimerkiksi asiakkaiden tarpeiden kartoittamiseen.

4.2.3 Balanced scorecard (BSC)

Balanced scorecard – viitekehyksen kehittivät Robert S. Kaplan ja David P. Norton 1990-luvulla. Vuonna 1996 aiheesta julkaisemansa kirjan jälkeen BSC – mallia on käytetty laajasti Yhdysvalloissa, mutta myös Euroopassa ja se on levinnyt nopeasti yrity maailmasta julkishallintoon (Määttä & Ojala, 1999, 22). Balanced scorecardilla ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Käytössä on mm. seuraavat suomen-nokset: tasapainotettu mittaristo, menestystekijämittaristo, tuloskortti, BSC ja tulos-kortisto.

BSC on strategisen johtamisen järjestelmä, joka tarkastelee yritysten tuloksen mittaa-mista eri näkökulmista. Mittaamisen eri näkökulmat ovat (kuvio 4):

- Taloudellinen näkökulma
- Asiakasnäkökulma
- Prosessinäkökulma
- Oppimisen ja kehittymisen näkökulma

Lähtökohtana on yrityksen visio ja strategia ja ydinkysymyksenä niiden toteutumista seuraavien tavoitteiden ja mittareiden valinta. Mittaamisen eri näkökulmille luodaan

mittaristotaulukko, jossa määritellään strategiset tavoitteet, kriittiset menestystekijät, mittarit, konkreettiset tavoitteet ja toimintasuunnitelmat.

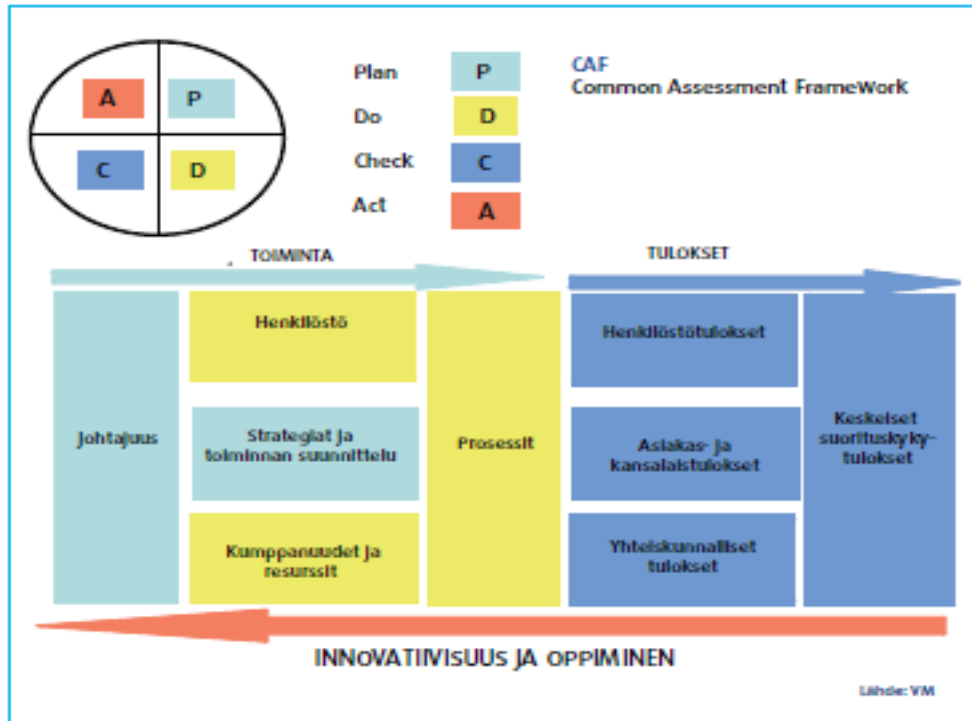
KUVIO 4 Kaplanin ja Nortonin Balanced Scorecard – viitekehys (Määttä&Ojala 1999, 22)

4.2.4 Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa - hanke

Kuntaliitossa käynnistyi vuonna 2009 hanke, jonka tarkoituksena oli luoda koko opetustoimea koskeva laadunhallintamalli. Hankkeen aikana laatua arvioitiin varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Hankkeessa oli mukana seitsemän kuntaa, jotka päättivät itse laadun arvioinnin toteutuksesta ja sen laajuudesta. Hanke päättyi vuoden 2010 lopussa.

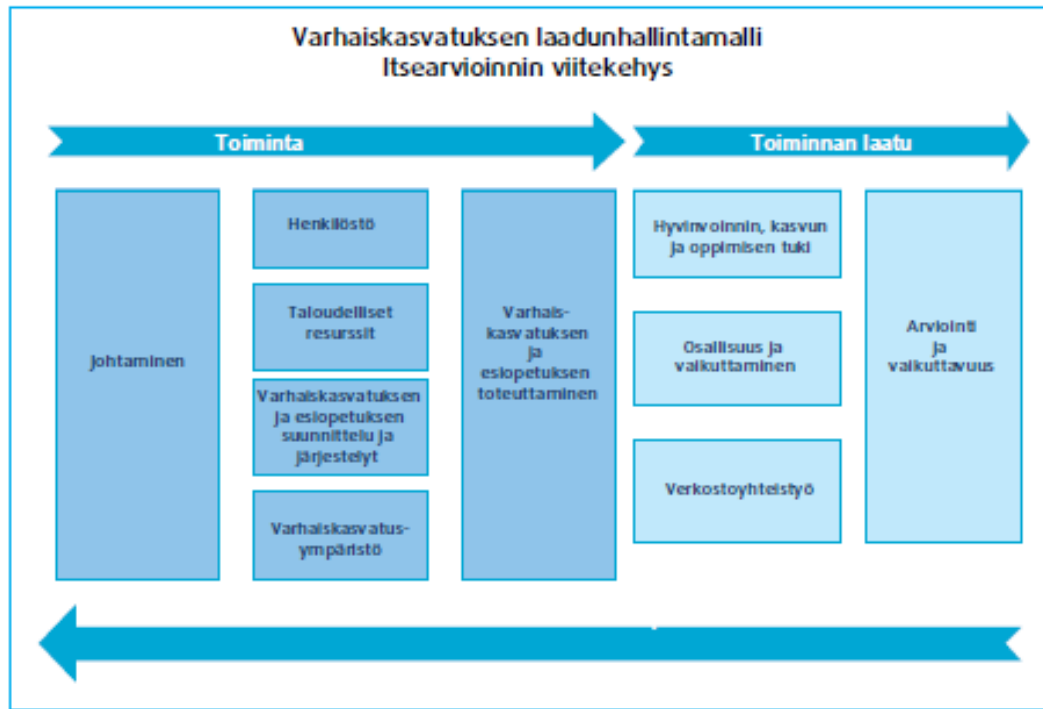
Kuntaliiton laadunhallintaan liittyvässä hankkeessa pyrittiin selvittämään jo olemassa olevien laadunhallintamallien soveltuvuutta opetustoimen ja varhaiskasvatuksen laadunhallintaan. Lisäksi pyrittiin luomaan pysyvät toimintatavat laadunhallintaan perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja varhaiskasvatuksessa. Kunnissa tehtävän laatutyön tarkoituksena oli myös löytää oman toiminnan vahvuudet ja kehittämiskohteet. Laadunarvioinnin tueksi kunnissa tehtiin Internet-pohjaisia asiakaskyselyitä. Perusopetuksessa käytettiin laadunhallintamallina perusopetuksen laatukriteerien viitekehystä. Viitekehys pohjautuu sisällöllisesti ja rakenteellisesti CAF - malliin (kuviokuva 5). CAF –

malli on tarkoitettu kaikäntyyppisille organisaatioille. Sitä voidaan käyttää joka koko organisaation tai jonkin sen yksikön laadun arviointiin. (Kuntaliitto 2010. Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa, 6-8.)

KUVIO 5 Euroopan unionin kehittämä CAF – laadunhallintamalli (Kuntaliitto 2010. Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa, 10)

Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa - hankkeen aikana kehitettiin varhaiskasvatukselle oma laadunhallintamalli, joka pohjautuu CAF – malliin. Mallissa on kymmenen arviointialuetta ja kullakin arviointialueella 4-6 arviointikohdetta (kuvio 6). Arvioinnin tueksi on lisäksi kullekin arviointialueelle laadittu laadun kehittämisen kysymyksiä.

KUVIO 6 Varhaiskasvatuksen laadunhallintamallin arviointialueet (Kuntaliitto 2010. Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa, 16)

Varhaiskasvatuksen arviointialueet ja laatukriteerit on esitelty seuraavasti Kuntaliiton julkaisussa Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa (2010):

1. Johtaminen

- 1.1 Varhaiskasvatuksessa on määritelty toiminta-ajatus, arvopohja ja strategia, joista kaikki toimijat ovat tietoisia.
- 1.2 Johto luo asianmukaiset edellytykset hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toteuttamiselle.
- 1.3 Johtamisen painopiste on pedagogisessa johtamisessa, joka on vuorovai-
kutteista ja osallistavaa.
- 1.4 Johdolla on selkeät tavoitteet hoidon, kasvatuksen ja opetuksen järjestämi-
sen sekä henkilöstön osaamisen kehittämiseksi.

2. Henkilöstö

- 2.1 Henkilöstön määrä, rakenne ja osaaminen vastaavat kunkin yksikön toi-
minnan tarpeita ja noudattavat lain ja asetuksen säädöksiä.
- 2.2 Jokaiselle on määritelty selkeästi vastuut ja tehtäväkuvat.

- 5.3 Henkilöstö tietää, miten toimitaan tavallisuudesta poikkeavassa tilanteessa.
- 5.4 Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa siitä, että lapsilla on liikkumista, tutkimista, leikkimistä ja taiteellista kokemista vastaavia materiaaleja ja välineitä vapaasti saatavilla. Ne innostavat monipuoliseen oppimiseen, yhteistoimintaan ja vuorovaikutukseen aikuisten ja toisten lasten kanssa.
6. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen
- 6.1 Hyvä hoito muodostaa perustan kaikelle toiminnalle varhaiskasvatuksessa.
- 6.2 Yksikön toiminta perustuu kunnan ja yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaan. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin. Henkilökunta on sitoutunut suunnitelmien toteuttamiseen ja havainnoi lapsia säännöllisesti.
- 6.3 Varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma toteutetaan kasvatuskumppanuudessa lapsen huoltajan kanssa.
- 6.4 Lasten pääasiallinen toimintamuoto on leikki; myös perushoitotilanteet ovat kasvatuksellisten ja opetuksellisten tavoitteiden mukaisia ja suunnitelmallisia.
- 6.5 Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tehdään erityisen tuen suunnitelma, jonka laatimiseen kutsutaan tarvittavat lapsen kuntoutuksesta vastuussa olevat tahot. Suunnitelma toteutetaan lapsen hoitopäivän aikana.
7. Hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tuki
- 7.1 Lapsen tuki järjestetään mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatustalveluiden yhteydessä lähipalveluna.
- 7.2 Varhaisen tuen moniammatillinen verkosto toimii suunnitelmallisesti.
- 7.3 Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen nivelvaiheiden prosessit on kuvattu. Prosessikuvausten mukaan toimitaan.
- 7.4 Lapsen tarvitsemat tukitoimet toteutetaan lapsen hoito- tai esiopetuspäivän aikana suunnitelman mukaan.
8. Osallisuus ja vaikuttaminen
- 8.1 Huoltajien osallisuus toteutetaan kasvatuskumppanuudessa, joka pohjautuu molemminpuoliseen arvostukseen.
- 8.2 Asiakaskyselyt toteutetaan suunnitelmallisesti.
- 8.3 Lapsilähtöinen toiminnan suunnittelu perustuu lapsen havainnointiin.

8.4 Huoltajien kanssa sovitut kasvatuseriaatteen ja – tavoitteet näkyvät toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

8.5 Lasta kannustetaan itseilmaisuun ja itsenäiseen päätöksentekoon, ja hän on osallisena toiminnan suunnittelussa.

9. Verkostoyhteistyö

9.1 Tietoa lapsesta siirretään yhteistyökumppaneille vain vanhempien luvalla tai vanhempien läsnä ollessa (esim. siirtopalaverit).

9.2 Esi- ja alkuopetuksen opettajille järjestetään mahdollisuus yhteisiin koulutuksiin.

9.3 Oppilashuollon suunnitelman pohjalta sovittuja prosesseja noudatetaan.

9.4 Varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma sekä alkuopetuksen opetussuunnitelma muodostavat jatkumon.

9.5 Lastenneuvolatoiminnan ja lastensuojelun kanssa luodaan ja kehitetään järjestelmä, jolla voidaan yhteistyössä vanhempien kanssa seurata lapsen kasvua ja kehitystä ja tarvittaessa ohjata perhettä hakeutumaan eri palveluihin.

9.6 Varhaiskasvatus on osa alle kouluikäisten ennaltaehkäiseviä palveluja tuottavaa moniammatillista verkostoa.

10. Arviointi ja vaikuttavuus

10.1 Kaikki toimijatasot ovat tietoisia varhaiskasvatuksen laadunhallinta suunnitelmasta ja toimivat sitä noudattaen.

10.2 Jokaiselle lapselle laaditaan yhdessä huoltajan kanssa varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan vuosittain.

10.3 Varhaiskasvatuksen toimintamallit on kuvattu ja niitä arvioidaan säännöllisesti.

10.4 Arvioinnin perusteella pyritään ennakoimaan toimintaympäristön muutoksia.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena on ollut kehittää Kyyhkylän päiväkodin laatu-työtä. Olen tutustunut erilaisiin varhaiskasvatuksen laadunhallintamalleihin ja valinnut niistä Kyyhkylän päiväkodin tarpeisiin soveltuvan laadunhallintamallin. Olen työstänyt mallin pohjalta laatukäsikirjan. Raportin teoriaosuudessa kuvaan mitkä asiakirjat säätelevät ja ohjaavat suomalaista varhaiskasvatusta. Lisäksi tarkastelen sitä, miten varhaiskasvatus toteutuu Suomessa erityisesti kasvatuskumppanuuden ja lapsen osallisuuden näkökulmista.

5.1 Kehittämishankkeen näkökulmavalinnat

Tutustuin neljään varhaiskasvatuksen laadunhallintamalliin; Laadunarviointi varhaiskasvatuksessa – projektin malli, Tutki-Arvioi-Kehitä – malli, Balanced scorecard -malli sekä Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa - hankkeen malli.

Oulun yliopistossa vuosien 1997 – 2000 aikana toteutettu Laadunarviointi varhaiskasvatuksessa – hanke tuotti varhaiskasvatuksen kentälle toimivan ja kattavan laadun arvioinnin ja kehittämisen mallin. Mallia on vuosien varrella päivitetty ja se on ollut laajasti käytössä varhaiskasvatuksessa. Päiväkodeille on mallissa luotu omat laatukriteerit, joita on yhteensä 178. Lisäksi on lasten vanhemmille luotu oma mittari, jossa on 130 laatukriteeriä vanhempien arvioitavaksi. Malli on hyvin yksityiskohtainen, joten katsoin että se ei sovellu tavoitteenani olevan laatukäsikirjan pohjaksi kovin hyvin. Päiväkotien laatukriteerit sen sijaan toimivat hyvin laadunarvioinnin tukena keskusteluvaiheessa.

Tutki-Arvioi-Kehitä – arviointijärjestelmää on päiväkodissamme käytetty asiakas- ja työtyytyväisyyskyselyiden toteuttamistapana. Kyselyt antavat arvokasta tietoa kehittämistyön tueksi, mutta tämä järjestelmä ei mielestäni pelkästään riitä laadunhallinnan työvälineeksi.

Balanced scorecard – järjestelmän pohjalta luodut päiväkodin tuloskortit ovat myös vain osa laadunhallintaa. Mallia ei ole kehitetty puhtaasti varhaiskasvatuksen tämänhetkisen tutkimustiedon valossa, vaan jokainen yksikkö luo itse omat strategiset tavoitteensa ja niiden toteutumista seuraavat mittarit.

Olen valinnut Laadunarviointi opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa hankkeen mallin käytettäväksi päiväkodin laadunarvioinnissa. Lisäarvona tämän mallin käyttöönotolle näen sen, että mallissa varhaiskasvatus ja kouluopetus nähdään jatkumona, jolle on luotu yhteneväinen laadunhallintamalli. Varhaiskasvatushan on valtakunnallisesti siirtymässä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimaksi ja Mikkelissä sivistystoimen hallinnoimaksi 1.1.2013.

5.2 Kehittämishankkeen eteneminen

Jo opintojeni alkuvaiheessa selvisi, että ryhdyn kehittämään Kyyhkylän päiväkodin laatutyötä. Lastentarhanopettajana ja päiväkodinjohtajana toimiessani näin tarpeelliseksi myös saada päiväkotimme asiakirjan, jossa toiminnan rakenteita, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteutumista sekä verkostoyhteistyötä kuvataan. Nimesin laatutyön tuotoksena syntyvän asiakirjan laatukäsikirjaksi, mutta se voisi yhtä hyvin olla myös toimintakäsikirja. Laatukäsikirja-nimi pitää kuitenkin mielestäni vahvemmin sisällään jatkuvan kehittämisen ja laadunarvioinnin merkityksen. Laatukäsikirja ei ole koskaan valmis, vaan se kehittyy ja muuttuu laadunarviointityön seurauksena. Tarkoituksena oli tässä vaiheessa luoda pohja, joka toimii myös tulevaisuuden haasteissa.

Vaikka opiskelen kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa, en nähnyt ristiriitaa siinä, että opinnäytetyöni käsittelee varhaiskasvatusta. Laadunarvioinnin ja kehittämisen perusteet ovat samat riippumatta siitä millä ikäluokalla, kohderyhmälle tai mihin organisaatioon niitä sovelletaan.

Aluksi tutustuin varhaiskasvatuksen uusimpaan tutkimustietoon. Halusin selvittää mitkä suuntaukset ovat tällä hetkellä tutkimuksen ja mielenkiinnon kohteena varhaiskasvatuksessa. Laadunarviointi ja pedagoginen kehittäminen nousevat esille monessa yhteydessä, erityisesti pedagogisen johtamisen näkökulmasta. Kasvatuskumppanuus puhuttaa myös paljon, se pitää sisällään yhteistyön ja vanhempien osallisuuden merkityksen varhaiskasvatuksessa. Lapsen osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa on myös tema joka nousi selkeästi esille varhaiskasvatuksen tutkimuksessa sekä yleisessä keskustelussa.

Seuraavassa vaiheessa opinnäytetyötäni ryhdyin suunnittelemaan laatukäsikirjan pohjaa ja rakennetta. Halusin tehdä helppolukuisen, eri kohderyhmille sopivan käsikirjan. Laatukäsikirja tulisi toimimaan toimintakäsikirjana henkilöstölle ja osana perehdytystä uusille työntekijöille. Lisäksi halusin sen olevan asiakasperheille osoitus siitä, että Kyyhkylän päiväkodissa laadun kehittäminen nähdään tärkeänä ja siihen halutaan sitoutua. Varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluiden ostajalle, Mikkelin kaupungille laatukäsikirja on väline jolla se voi arvioida ja seurata hankkimiensa palveluiden rakennetta ja laatua.

Tutustuin seuraavaksi olemassa oleviin varhaiskasvatuksen laatukäsikirjoihin. Usealla kunnalla on olemassa laatukäsikirja, joka kuvaa kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen toteutumista. Päiväkotien omia laatukäsikirjoja löysin vain muutaman, ne eivät pohjautuneet mihinkään laadunarviointimallin ja olivat sisällöltään melko suppeita. Eri päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmissa sen sijaan oli myös laadun arvioitiin liittyviä osioita. Päiväkodin laatukäsikirja ja varhaiskasvatussuunnitelma voivatkin olla sisällöltään päällekkäisiä ja osittain yhteneväisiä.

Seuraavassa vaiheessa ryhdyin kokoamaan materiaalia laatukäsikirjaan. Jo olemassa olevista dokumenteista poimin kohdat jotka sisältyivät valitsemaani Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa -mallin arviointialueisiin. Tällaisia valmiina olevia asiakirjoja olivat esimerkiksi Mikkelin kaupungin sekä Kyyhkylän päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmat, esiopetussuunnitelma, päiväkodin perehdytyskansio ja turvallisuussuunnitelma sekä erilaiset palaveri- ja suunnittelukokousmuistiot, joihin oli kirjattu arvoja, toimintatapoja, käytänteitä ja tehtäväkuvauksia. Lähteenä käytin myös päiväkodin tuloskortteja, joihin on kirjattu toiminnalle asetettuja tavoitteita ja toimenpiteitä niiden saavuttamiseksi. Henkilöstön määrä suhteessa lapsimääriin sekä vaadittavat kelpoisuusehdot henkilöstölle on kuvattu päivähoitoasetuksen (239/1973) mukaisesti. Laatukäsikirjan lähteenä olen käyttänyt myös erilaisia päiväkodin ja eri yhteistyökumppaneiden välisiä sopimusasiakirjoja.

Erityisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen -luvussa olen pitänyt tärkeänä, että päiväkodin arvot ja toimintaperiaatteet näkyvät ja ohjaavat toiminnan toteuttamista. Samoin varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteiden tulee selkeästi näkyä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Laatukäsikirjassa on myös kuvauksia, jotka pohjautuvat suulliseen, päiväkodin pitkästä historiasta kumpuavaan tietoon siitä mikä

Kyyhkylän päiväkodissa on nähty tärkeänä, miten asiakkaat kohdataan ja miten heillä pyritään tarjoamaan laadukkaita, asiakaslähtöisiä varhaiskasvatuspalveluita.

Laatukäsikirjassa kuvaan Kyyhkylän päiväkodin varhaiskasvatuksen tämän hetkistä toteutumista laatukriteerien valossa. Opinnäytetyöni valmistuttua esittelen sen yhteisessä esittämistilaisuudessa päiväkodin henkilöstölle ja johtokunnalle.

Seuraavassa vaiheessa henkilöstö sekä vanhempien ja johtokunnan edustajat kokoontuvat laadunarviointitilaisuuteen. Työryhmä arvioi päiväkodin varhaiskasvatuksen vahvuuksia ja kehittämistarpeita. Arvioinnin pohjana käytetään päiväkodin laatukäsikirjaa ja käytetyn laadunhallintamallin kriteeristöä. Vahvuuksista kirjataan laatukäsikirjaan kuvaukset ja kehittämistarpeista valitaan ajankohtaisimmat ja tärkeimmät kehittämisen kohteiksi. Päiväkodin laadunarviointitilaisuuksia on tarkoitus järjestää vuosittain.

6 TULOKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöprosessini on ollut hyvin mielenkiintoinen ja avartava. Laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkein tekijä on henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen laatu. Vuorovaikutuksen laatuun taas vaikuttavat monet tekijät, joista tärkein kasvattajan koulutuksen, osaamisen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien muodostama kokonaisuus. Hyvä vuorovaikutus ei kuitenkaan synny pelkästään kasvattajan ammatillisuuden ja sensitiivisyyden seurauksena. Myös toiminnan rakenteiden on oltava kunnossa. Päiväkodin talouden on oltava tasapainossa ja johdon on luotava asianmukaiset edellytyksen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toteuttamiselle. Toimintaa on myös arvioitava säännöllisesti ja arvioinnin tuloksena syntyneet kehittämishaasteet on otettava työn alle.

Laadunarviointi tekee päiväkodin toimintaa näkyväksi, se jäntevoittää päiväkodin varhaiskasvatusta. Laadunarvioinnissa käytetään arviointimateriaalina asiakastytyväisyyskyselyiden tuloksia sekä erilaisia päiväkodin toimintaa kuvaavia asiakirjoja, kuten varhaiskasvatussuunnitelmaa ja laatukäsikirjaa. Tämän vuoksi näin tärkeäksi luoda Kyyhkylän päiväkotiin laatukäsikirjan, jossa kuvataan päiväkodin varhaiskasvatuksen toteutumista eri arviointialueilla. Kun laadun arviointiin osallistuvat vanhemmat, lapset, henkilökunta ja päiväkodin johtokunta, saadaan monipuolinen näkemys

laadusta eri näkökulmista katsottuna. Laadunarvioinnin avulla voidaan mahdollistaa vanhempien osallistuminen päiväkodin laadun kehittämisen ja päätöksentekoon. Vanhemmille osoitetut asiakastyytyväisyyskyselyt antavat päiväkodille arvokasta tietoa laatutyön pohjaksi. Kyselyt eivät mielestäni kuitenkaan pelkästään riitä, vaan vanhempien edustus on saatava mukaan myös arviointitilaisuuksiin. Arviointitilaisuuksissa arvioidaan eri laatukriteereiden toteutumista päiväkodin varhaiskasvatuksessa.

Kehittämishaasteena varhaiskasvatuksen laatutyössä on lasten osallisuuden ja mahdollisuuksien lisääminen. Lasten aloitteet ja itsenäiset ratkaisut huomioidaan useiden asiantuntijoiden mukaan heikohkosti päivähoidossa. Päiväkodit ovat perinteisesti aikuisjohtoisia. Tulisi kehittää uusia ja tehokkaampia menetelmiä saada lasten ääni kuuluviin päiväkodin päätöksenteossa ja toiminnan suunnittelussa. Toiminnassa voitaisiin tehokkaammin hyödyntää myös lasten herkkyyksiaudet uuden asian oppimisessa. Lapset oppivat uutta positiivisessa ja iloisessa ilmapiirissä, silloin kun heillä on hauskaa. Tästä näkökulmasta katsottuna lasten tulisi saada enemmän päättää päiväkodin toiminnasta, jotta toiminta olisi heille kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta laadukasta. Laadukas päivähoito toimii lapsen kehityksen ja oppimisen tukena. Täytyy kuitenkin myös huomioida, että lapset saattavat olla päiväkodissa jopa yli 9-tuntisia päiviä, jolloin tärkeäksi muodostuu lapsen hyvä perushoito ja mahdollisuus rauhoittumiseen ja yksinoloon lapsen niin halutessa. Pitkät päiväkotipäivät lapsiryhmässä, jossa on paljon ääntä ja sosiaalisesti haastavia tilanteita, ovat lapselle vaativia ja voivat aiheuttaa väsymistä, ärtymistä ja stressiä. Laadunarvioinnissa voidaan myös näitä tekijöitä tarkastella ja kehittää yhdessä uusia toimintatapoja lasten hyvinvoinnin parantamiseksi päiväkotipäivän aikana.

Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt Kyyhkylän päiväkodin laatukäsikirja pitää sisällään päiväkodin esittelyn, arvot, turvallisuussuunnitelman, tuloskortiston sekä kuvaukset tukipalveluista. Toiminnan rakenteissa kuvataan henkilöstö, johtaminen ja varhaiskasvatuksen fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintaympäristö. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen -osiossa kuvataan kasvatuskumppanuus, lapsen osallisuus, perushoito ja päiväjärjestys, varhaiskasvatussuunnitelma sekä hyvinvoinnin, kasvatuksen ja opetuksen tuki. Lisäksi kuvataan verkostoyhteistyö sekä arvioinnin ja vaikuttavuuden toteutuminen päiväkodin toiminnassa.

Laadunarviointi opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa - mallin arviointialueet ovat: johtaminen, henkilöstö, taloudelliset resurssit, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnittelu ja järjestelyt, varhaiskasvatusympäristö, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen, hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tuki, osallisuus ja vaikuttaminen, verkostoyhteistyö sekä arviointi ja vaikuttavuus. Kyyhkylän päiväkodin laatukäsikirjassa olen toiminnat rakenteet arviointialueeseen koonnut yhteen johtamisen, henkilöstön ja varhaiskasvatusympäristön laatukriteerit. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen otsakkeen alle olen liittänyt myös hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toiminnat, sekä kasvatuskumppanuuden ja lapsen osallisuuden toteutumisen Kyyhkylän päiväkodissa. Taloudelliset resurssit eivät myöskään ole omana arviointialueenaan, vaan ne olen kuvannut lukuun, jossa kuvailen Kyyhkylän päiväkotia yleisesti. Olen siis yhdistänyt arviointialueita mielestäni tarkoituksen mukaisesti, jolloin Kyyhkylän päiväkodille on muodostunut omannäköinen laatukäsikirja. Kaikki arviointialueet ovat kuitenkin mukana laatukäsikirjassa, joten kokonaisuus on kattava myös Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa – mallin näkökulmasta.

Lähtötulevaisuudessa tulee myös mietittäväksi asiakastyytyväisyys- ja työtyytyväisyyskyselyiden toteuttamisen tapa. Tällä hetkellä kyselyt on tehty joka kolmas vuosi TAK – kyselymenetelmää käyttäen. Jatkossa kyselyitä voisi kehittää vastaamaan paremmin Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa – mallin arviointialueita. Tavoitteenani onkin jatkossa selvittää, minkälaisia asiakaskyselyitä olisi mahdollista käyttää Kyyhkylän päiväkodin asiakastyytyväisyyden selvittämisessä. Palautteiden ja havaintojen pohjalta pohdin myös sitä, olisiko arviointialueet jatkossa tarpeellista muuttaa vastaamaan täydellisesti Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa hankkeen laadunhallinta varhaiskasvatuksessa – mallin rakennetta.

Laatukäsikirja on elävä asiakirja, joka täydentyy ja muuttuu ajan kuluessa. Myös eri käyttäjäryhmiltä tulevat palautteet tulee ottaa huomioon. Tällä hetkellä tuntuu liian aikaiselta arvioida sitä kuinka onnistunut laatukäsikirja on ja palveleeko se suunniteltuja käyttötarkoituksiaan. Mielestäni onnistuin kuitenkin kokoamaan tärkeimmät toiminnan arviointialueet yhteen ja kuvaamaan Kyyhkylän päiväkodin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteutumista tällä hetkellä. Laatukäsikirjaan tulee vielä lisäyksiä ja tarkempia kuvauksia, jotka kuitenkin kannattaa lisätä vasta kun laadunarviointiprosessi on kokonaan läpikäyty. Sain myös luotua laadunarvioinnin mallin, jota ryhdytään toteuttamaan Kyyhkylän päiväkodissa. Tutustuminen varhaiskasvatuksen uusimpaan

tutkimustietoon sekä eri laadunarviointimenetelmien tarkastelu ja vertailu toivat omaan työhöni uutta näkökulmaa ja intoa laatutyön tekemiseen. Toivon myös onnistuvani innostamaan ja sitouttamaan päiväkodin henkilökunnan, vanhemmat ja päiväkodin johtokunnan yhteiseen laadunarviointiin ja kehittämiseen.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tallinna: Tallinna Raamatusäikikoda.

Hujala, Eeva 1998. Teoksessa Hujala, Eeva & Parrila-Haapakoski Sanna (toim.). Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa. Oulu: Oulun Yliopistopaino, 40-41

Hujala, Eeva: Parrila, Sanna; Lindberg, Päivi; Nivala, Veijo; Tauriainen, Leena & Vartiainen, Pirkko 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulu: Oulun Yliopistopaino.

Hujala, Eeva; Puroila Anna-Maija; Parrila Sanna & Nivala Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: T-Print

Hujala, Eeva & Fonsen, Elina 2011. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 312 – 327.

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kaskela, Marja & Kronqvist, Eeva-Liisa 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kuntaliitto 2010. Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Kuntatalon paino.

Lantta, Kimmo 1993. Kyyhkylä 1973 – 1993. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lapsen oikeuksien sopimus. Asetus 60/1991.

Mikkelin kaupunki. Esiopetuksen opetussuunnitelma 2011.

Mikkelin kaupunki. Varhaiskasvatussuunnitelma 2008.

Määttä, Seppo & Ojala, Timo 1999. Tasapainoisen onnistumisen haaste. Johtaminen julkisella sektorilla ja balanced scorecard. Helsinki: Oy Edita Ab.

OAJ 2011. OAJ:n sivut. WWW-dokumentti. <http://www.oaj.fi/> Päivitetty 5.10.2011.
Luettu 17.12.2011

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:17. Laadunhallinnan perusteita ja menetelmiä varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007:72. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Helsinki: Yliopistopaino.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Turja, Leena 2011. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 41 – 53.

Turja, Leena & Fonsen Elina (toim.) 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Juvenes Print.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KYYHKYLÄN PÄIVÄKOTI	2
2.1	Päiväkodin esittely	2
2.2	Päiväkodin arvot	2
2.3	Tuloskortisto	5
2.4	Päiväkodin talous	5
2.5	Turvallisuussuunnitelma	6
2.6	Tukipalvelut	7
3	TOIMINNAN RAKENTEET	8
3.1	Henkilöstö	8
3.1.1	Päiväkodin henkilöstö ja vastuualueet	10
3.1.2	Perehdyttäminen	12
3.1.3	Palaverikäytännöt	12
3.1.4	Kehityskeskustelut	14
3.1.5	Koulutus	14
3.1.6	Työhyvinvointi	15
3.2	Johtaminen	17
3.3	Varhaiskasvatusympäristö	19
3.3.1	Fyysinen toimintaympäristö	19
3.3.2	Psyykinen toimintaympäristö	22
3.3.3	Sosiaalinen toimintaympäristö	22
4	VARHAISKASVATUKSEN JA ESIOPETUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1	Kasvatuskumppanuus	23
4.1.1	Päivähoidon aloituksen prosessikuvaus	24
4.2	Lapsen osallisuus	24
4.3	Perushoito ja päiväjärjestys	26
4.3.1	Käytänteet perushoitotilanteissa	26
4.3.2	Päiväjärjestys	29
4.4	Varhaiskasvatussuunnitelma	30
4.5	Hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tuki	31
4.5.1	Varhaiserityiskasvatuksen prosessikuvaus	32

5	VERKOSTOYHTEISTYÖ	33
6	ARVIOINTI JA VAIKUTTAVUUS	35

LIITTEET

Liite 1 Varhaiskasvatuksen arviointialueet ja laatukriteerit

Liite 2 Kyyhkylän päiväkodin tulokortisto

Liite 3 Kyyhkylän päiväkodin päivähoitomaksujen perusteet

Liite 4 Kyyhkylän päiväkodin pihan omavalvontalomake

Liite 5 Päiväkodin pihasäännöt

Liite 6 Kyyhkylän päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma

Liite 7 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake

Liite 8 Lapsen esiopetussuunnitelma

Liite 9 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Liite 10 Neuvolan ja päivähoidon 4 -vuotis yhteistyölomakkeet

LIITE 2(3).

Monisivuinen liite

LIITE 2(4).

Monisivuinen liite